

رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی با مشکلات رفتاری در دانش‌آموزان^۱

جعفر رحمن زاده

مقدم
غربی، ایران

گلاویژ علیزاده

دکترای روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوکان، آذربایجان غربی، ایران

محمد رستمی*

استادیار گروه مشاوره، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران

چکیده

نوجوانان به عنوان یکی از گروه‌های سنی آسیب‌پذیر در معرض انواع مشکلات روان‌شناختی قرار دارند. هدف از پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی با مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده بود. روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی است. در این پژوهش ۳۶۲ دانش‌آموز پسر دوره متوسطه شهر بوکان، با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند و پرسشنامه‌های مشکلات رفتاری آخنباخ (۱۹۹۱)، طرح‌واره یانگ (۱۹۹۸) و فرم کوتاه نئو (۱۹۹۲) را تکمیل نمودند. برای تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره استفاده شد. تحلیل رگرسیون نشان داد که به ترتیب ۱۲ و ۲۶ درصد از واریانس مشکلات رفتاری درون‌سازی و ۱۵ و ۲۰ درصد واریانس مشکلات رفتاری برون‌سازی شده ناشی از طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی در دانش‌آموزان است. نتیجه‌گیری: طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی توان پیش‌بینی‌کنندگی مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده در دانش‌آموزان را دارند.

^۱ مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته روانشناسی بالینی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوکان، آذربایجان غربی، ایران است.

نویسنده مسئول: m.rostami@uok.ac.ir

کلیدواژه‌ها: طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، ویژگی‌های شخصیتی، مشکلات رفتاری

مقدمه

نوجوانی مرحله‌ای است که با افزایش عوامل تنشگر در حوزه‌های مختلف زندگی مشخص می‌شود. در این مرحله، به عنوان یک دوره تحول پویا و فعال، اگر به اندازه کافی برای روبه‌رویی با کشاکش‌ها و بحران‌های روزافزون آمادگی و تسلط لازم وجود نداشته باشد، می‌تواند مشکلات رفتاری و هیجانی بسیاری را سبب شود (لیسی^۱ و همکاران، ۲۰۲۰). بر اساس تعریف، اختلال‌های رفتاری شامل دسته‌ای از الگوهای رفتاری است که علی‌رغم بهره‌مندی هوشی بهنجار، تعادل روانی و رفتاری نوجوان از سایر افراد جامعه یا هم‌سن و سال‌های خود، از نظر شدت، پایداری و بروز در محیط‌های مختلف به گونه‌ای هستند که بر کارایی تحصیلی و شخصی او تأثیر گذاشته و سبب کاهش عملکرد نوجوان می‌شود (سلامت، حجازی، مروتی و همکاران، ۱۳۹۸). یکی از معتبرترین تقسیم‌بندی‌ها در این حوزه، تقسیم اختلال‌های رفتاری به دو نوع درون‌سازی شده^۲ و برون‌سازی شده^۳ است. اختلال‌های درون‌سازی شده شامل الگوهای رفتاری اضطراب، کناره‌گیری از تعاملات اجتماعی، بازداری و افسردگی است، اما اختلال‌های برون‌سازی شده، رفتارهای سازش نیافته‌ای هستند که بیشتر نمود و جلوه بیرونی دارند و متمرکز بر روابط کودک یا نوجوان با سایرین است. از جمله این رفتارها می‌توان به فزون‌کنشی، نقض قواعد و قوانین اجتماعی و پرخاشگری اشاره نمود (یونسی سینکی و دولت‌شاهی، ۱۳۹۸).

¹ Lisi

² internalizing

³ externalizing

اختلال‌های رفتاری در دوران نوجوانی عموماً شایع بوده، با تأخیر تشخیص داده می‌شوند و در بیشتر موارد علی‌رغم آثار قابل توجه بر زندگی نوجوان، به سختی درمان می‌شوند (ویتزمن و وگنر^۱، ۲۰۱۵؛ کاکابرایی و مرادی، ۱۳۹۶). بر اساس آمار سازمان بهداشت جهانی، حداقل ۱ نفر از ۶ نوجوان ۱۰ الی ۱۹ ساله از مشکلات سلامت روانی رنج می‌برد و میزان شیوع در کشورهای توسعه‌یافته و کمتر توسعه‌یافته بین ۱۲ تا ۲۹ درصد برآورد شده است (کوی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰؛ لیبسی و همکاران، ۲۰۲۰). بر اساس نتایج پژوهش‌های مختلف در ایران حدود ۲۳ درصد از کودکان (محمدی و همکاران، ۱۳۹۷) و ۲۵ درصد از نوجوانان (صالحی و فومنی، ۱۳۹۱) دارای اختلال‌های رفتاری هستند.

به‌طور گسترده‌ای پذیرفته شده است که رفتار، عملکردی از شخص و محیط اوست (وانگ، هو و وانگ^۳، ۲۰۱۸). در رابطه با عوامل محیطی مؤثر در اختلال‌های رفتاری می‌توان به شیوه‌های والدگری مادران و پدران (سلامت و همکاران، ۱۳۹۸)، شرایط اجتماعی-اقتصادی پایین (لیبسی و همکاران، ۲۰۲۰) و تجارب دوران مدرسه (وانگ، هو و وانگ، ۲۰۱۸). اشاره نمود. عوامل فردی همچون شخصیت^۴ و طرح‌واره‌ها به‌طور فزاینده‌ای توسط پژوهشگران در مطالعات مختلف مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته‌اند. نتایج این مطالعات حاکی از آن است که این عوامل می‌توانند در سلامت عمومی افراد از جایگاه ویژه‌ای برخوردار باشند (مشکانی و محمدی، ۱۳۹۵؛ شعبانی، ۱۳۹۶؛ آلووی^۵ و همکاران، ۲۰۱۹؛ وانگ، هو و وانگ، ۲۰۱۸).

پروژه‌گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

¹ Weitzman & Wegner

² Cui

³ Wang, Hu, & Wang

⁴ personality

⁵ Aloï

شخصیت به الگوی فردی تفکر، احساس و رفتار اشاره دارد. این الگو تا اندازه بسیار زیادی چگونگی عکس‌العمل فرد به وقایع تشکر در زندگی را تعیین می‌کند (لودکه^۱ و همکاران، ۲۰۱۷). بر اساس دیدگاه مک کری و کاستا^۲ (مک کری و کاستا، ۲۰۰۸)، شخصیت از پنج عامل بزرگ؛ روان‌آزردگی گرای^۳، برون‌گرایی^۴، توافق‌پذیری^۵، با وجدان بودن^۶ و تجربه‌پذیری^۷ تشکیل شده است (ترابی گلسفیدی، نویدی مقدم و منیرپور، ۱۳۹۸). یافته‌ها در مورد نقش ویژگی‌های شخصیتی در سلامت روان در دو مطالعه بروی دانش‌آموزان، حاکی از آن بود که نمره بالا در عامل روان‌آزردگی گرای با وضعیت انطباقی ضعیف (فرخ نیا و سلیمانی، ۱۳۹۳) و نیز اختلال کمبود توجه و فزون‌کنشی رابطه معنی‌داری دارد (مشکانی و محمدی، ۱۳۹۵). همچنین در یک مطالعه دیگر نشان داده شد خودجراحی‌های غیرخودکشی گرایانه در جوانان با نمره بالا در عامل روان‌آزردگی گرای و نمره پایین در برون‌گرایی، توافق‌پذیری و با وجدان بودن رابطه معنی‌داری دارد (آرتورس^۸ و تان، ۲۰۱۷). در مطالعه رجیبی و حسینی (۱۳۹۳) نیز یافته‌ها حاکی از آن بود که عوامل شخصیتی، قادرند رفتار پرخوری و اشتغال ذهنی با غذا را در دانش‌آموزان به صورت معنی‌داری پیش‌بینی نمایند.

بدنه‌ی در حال رشد پیشینه پژوهش، شواهد قدرتمندی از ارتباط طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه^۹ با مشکلات روان‌شناختی ارائه داده است (ون ویک-هربرک^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۸).

¹ Lüdtke

² Costa, & McCrae

³ neuroticism

⁴ extraversion

⁵ agreeableness

⁶ conscientiousness

⁷ openness

⁸ Arthurs

⁹ early maladaptive schemas

¹⁰ Van Wijk-Herbrink

طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه به عنوان الگوهای گسترده، ناکارآمد و فراگیر تعریف شده‌اند که شامل خاطرات، احساسات، شناخت و حس‌های بدنی در مورد خود و ارتباط با دیگران می‌شوند. این طرح‌واره‌ها در اوایل کودکی شکل گرفته و تا پایان عمر باقی می‌مانند (اورو، کالوت و پادیلا، ۲۰۱۴؛ کاوه و تابع‌بردبار، ۱۳۹۶). طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در عمیق‌ترین سطح شناخت، معمولاً خارج از آگاهی عمل می‌کنند و فرد را از نظر روان‌شناختی در معرض ابتلا به افسردگی، اضطراب، روابط ناکارآمد، اعتیاد و سایر اختلال‌های روانی قرار می‌دهند (تیمم^۲، ۲۰۱۰). در چند مطالعه بروی نوجوانان و دانشجویان نتایج حاکی از رابطه معنی‌دار طرح‌واره ناسازگار طرد و بریدگی^۳ با تعدادی از مشکلات رفتاری (ون ویک-هربرک و همکاران، ۲۰۱۸)، علائم افسردگی (کامارا^۴ و کالوت، ۲۰۱۰) و اضطراب جدایی (کالوت، اورو و هانکین^۵، ۲۰۱۳) بود. همچنین در مطالعه‌ای بروی نوجوانان با آسیب بینایی (دمهری، موللی و احمدی، ۱۳۹۴)، یافته‌ها نشان داد برخی از مؤلفه‌های طرح‌واره‌های ناسازگار با بروز علائم مرزی در این نوجوانان، رابطه معنی‌داری دارند. در مطالعه دیگری نیز (شعبانی، ۱۳۹۶)، یافته‌ها حاکی از آن بود که طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه می‌توانند اضطراب امتحان در دانش‌آموزان پیش‌بینی نمایند. نوجوانان به جهت روبه‌رویی با تحولات بسیار در زمینه‌های روان‌شناختی، بین فردی و زیست-شناختی ممکن است گرفتار کشاکش‌ها و بحران‌های قابل توجهی بشوند که در مواردی سبب بروز مشکلات رفتاری می‌گردد. این مشکلات در صورتی که مورد توجه جدی قرار نگیرند ممکن است منجر به پیامدهای نامطلوب در بزرگسالی شوند. اگرچه دانستن پیامد و نتایج مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده اهمیت دارد، اما تحقیقات در مورد پیش‌آیندهای

¹ Orue, Calvete & Padilla

² Thimm

³ rejection and disconnection

⁴ Cámara

⁵ Hankin

روان‌شناختی این مشکلات هنوز نوپا است. با این حال، مطالعه حاضر با مطالعات محدود انجام شده در این حوزه از منظر ویژگی‌هایی همچون نوع نمونه‌ها؛ دانش‌آموزان پسر عادی در مطالعه حاضر در مقابل بزرگسالان و دانشجویان یا دانش‌آموزان دختر و یا دانش‌آموزان با آسیب بینایی در سایر مطالعات و گستردگی مشکلات رفتاری؛ تمرکز بروی هر دو نوع مشکلات رفتاری بروی سازی شده و درون‌سازی شده در مطالعه حاضر در مقابل تمرکز تنها بروی تعدادی از مشکلات رفتاری در سایر مطالعات، تفاوت دارد. بر این اساس مطالعه حاضر می‌تواند به دانش موجود در این زمینه بیفزاید. ضمن اینکه، پژوهش حاضر به درک عمیق‌تر اثراتی که ممکن است ویژگی‌های شخصی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه بر مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده دانش‌آموزان داشته باشند کمک نموده و این موضوع می‌تواند مبنای نظری و عملی مناسبی برای کاهش این نوع مشکلات از نظر آموزشی و درمانی فراهم نمایند و به هدفمندی بهتر مداخلات در این حوزه منجر گردد؛ بنابراین بر اساس آنچه که بیان شد مطالعه حاضر درصدد پاسخگویی به این مسئله است که آیا مشابه نتایج سایر مطالعات در جمعیت‌های مختلف، می‌توان بر اساس ویژگی‌های شخصی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، مشکلات رفتاری برون‌سازی شده و درون‌سازی شده را در دانش‌آموزانی پسر دبیرستانی پیش‌بینی نمود؟

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

روش

روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی بود. در این پژوهش، ویژگی‌های شخصی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه به عنوان متغیرهای پیش‌بین و مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده به عنوان متغیر ملاک در نظر گرفته شدند. جامعه آماری پژوهش را کلیه دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه شهر بوکان در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ تشکیل دادند. از این بین و بر اساس جدول مورگان، بعد از تعیین حجم کل جامعه (تعداد=۴۶۲۰) و با در نظر گرفتن

احتمال ریزش، ۳۶۲ دانش آموز در نظر گرفته شد. از این بین، ۳۸/۳ درصد در کلاس دهم مشغول به تحصیل بودند، ۴۷ درصد در دامنه سنی بین ۱۷ و ۱۸ سال قرار داشته و معدل ۶۲/۲ درصد دانش آموزان نیز بین نمره ۱۴ تا ۱۶ قرار داشت. روش نمونه‌گیری به شیوه خوشه‌ای بود. به این صورت که از بین مدارس دوره دوم متوسطه شهر بوکان ابتدا چهار مدرسه و سپس از هر مدرسه سه کلاس به صورت تصادفی انتخاب شدند و بعد در هر یک از این کلاس‌ها، تمامی دانش‌آموزان به عنوان افراد نمونه پژوهش در نظر گرفته شدند. قبل از انجام پژوهش از تمامی شرکت‌کنندگان رضایت کتبی اخذ شد و بعد از اتمام پژوهش نیز پرسشنامه‌های ناقص (تعداد = ۲) حذف گردید.

برای اجرای آزمون‌ها، بعد از کسب مجوزها و موافقت مدیران مدارس، دانش‌آموزان هر کلاس به‌طور جداگانه به سؤالات پاسخ دادند. در ابتدای امر برای آن‌ها توضیح داده شد که اجرای آزمون یک کار پژوهشی است که ارتباطی با وضعیت انضباطی یا تحصیلی آنان ندارد. بنابراین می‌توانند در نهایت صداقت و اطمینان بدون ذکر نام به سؤالات پاسخ دهند. تلاش شد جلسات پاسخگویی، بدون حضور مدیر یا معاون مدرسه برگزار گردد. در فاصله بین تکمیل پرسشنامه‌ها، فرصتی جهت رفع خستگی و ایجاد آمادگی بیشتر جهت پاسخگویی آزمون بعدی به دانش‌آموزان داده شد. همچنین فهرست مشکلات رفتاری کودکان ۶ الی ۱۸ ساله، جهت تکمیل توسط والدین با رعایت اصول محرمانگی به دانش‌آموزان تحویل داده شد. از مهم‌ترین ملاحظات اخلاقی در پژوهش حاضر می‌توان به کسب رضایت آگاهانه، تخصیص کد به‌جای اسامی و عدم انتشار و محرمانه نگاه داشتن اطلاعات شرکت‌کنندگان، اشاره نمود. بعد از تکمیل پرسشنامه‌ها، اطلاعات به دست آمده، با استفاده از نرم‌افزار اسپاس (نسخه ۲۲)، توسط آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیره تجزیه و تحلیل شدند.

فهرست رفتاری کودکان ۶ تا ۱۸ سال آخنباخ^۱: این ابزار توسط آخنباخ و رسکولا

^۱ Child Behavior Checklist (CBCL)

در سال ۲۰۰۱ ساخته شده است. فهرست رفتاری کودکان شامل دو بخش سنجش صلاحیت کلی (۱۳ ماده) و سیاهه رفتاری کودکان (۱۱۳) است. پاسخ به سؤالات این پرسشنامه به صورت لیکرت ۳ گزینه‌ای صفر (مواردی که هرگز در کودک یا نوجوانان وجود ندارد)، یک (مواردی که گاهی اوقات در کودک یا نوجوانان مشاهده می‌شود) و دو (مواردی که بیشتر مواقع در کودک یا نوجوانان مشاهده می‌شود) انجام می‌گیرد که نمره کل آن در دامنه‌ای بین صفر تا ۲۴۰ به دست می‌آید. بر این اساس نمره کل از مجموع نمره‌های خرده مقیاس مشکلات رفتاری درون سازی شده شامل، گوشه‌گیری، مشکلات جسمی، اضطراب و افسردگی؛ مشکلات رفتاری برون‌سازی شده شامل، پرخاشگری، رفتارهای بزهکارانه و مشکلات توجه، مشکلات تفکر و مشکلات اجتماعی، کسب می‌شود (ساطوزبان و همکاران، ۱۳۹۴). فهرست رفتاری کودکان ۶ تا ۱۸ ساله یکی از معتبرترین و پرکاربردترین ابزارهای مشکلات رفتاری کودکان و نوجوانان است. در یک مطالعه خارجی ضرایب آلفای کرونباخ و قابلیت اعتماد بازآزمایی برای کل مقیاس به ترتیب ۰/۹۷ و ۰/۹۴، خرده مقیاس مشکلات رفتاری درون سازی شده ۰/۹۰ و ۰/۹۱ و خرده مقیاس مشکلات برون سازی شده ۰/۹۴ و ۰/۹۲ به دست آمد (گلاسر، ۲۰۱۱). همچنین در یک مطالعه ایرانی ضرایب آلفای کرونباخ و قابلیت اعتماد بازآزمایی برای کل مقیاس به ترتیب ۰/۸۳ و ۰/۵۸، برای خرده مقیاس مشکلات برون‌سازی شده ۰/۸۸ و ۰/۹۷، برای خرده مقیاس مشکلات درون سازی شده ۰/۸۶ و ۰/۴۸ و برای سایر خرده مقیاس‌های مشکلات توجه، مشکلات تفکر و مشکلات اجتماعی به ترتیب ۰/۸۰ و ۰/۳۹، ۰/۷۸ و ۰/۳۸ و ۰/۶۹ و ۰/۴۸ به دست آمد (مینایی، ۱۳۸۶).

فرم کوتاه پرسشنامه نئو: مک‌کری و کاستا فرم کوتاه پرسشنامه پنج عاملی را برای سنجش پنج عامل بزرگ شخصیت در سال ۱۹۹۲ طراحی کردند. این پرسشنامه دارای ۶۰ سؤال است. پاسخ‌های پرسشنامه به صورت لیکرت ۵ درجه‌ای (به کاملاً مخالفم نمره ۴، مخالفم نمره ۳،

¹ NEO Five-Factor Inventory

بی تفاوت نمره ۲، موافقم نمره ۱ و کاملاً موافقم نمره ۰ تعلق می گیرد) نمره گذاری می شود. ماده های معکوس پرسشنامه شامل ۱، ۳، ۸، ۹، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۲۳، ۲۴، ۲۷، ۲۹، ۳۱، ۳۸، ۴۲، ۴۶ و ۴۸ است. نمره کسب شده در هر یک از خرده مقیاس ها (۱۲ ماده برای هر عامل) در دامنه ای بین صفر تا ۴۸ قرار دارد. (مک کری و کاستا، ۲۰۰۸). در حاضر پرسشنامه فرم کوتاه نثو به زبان های بسیاری در جهان ترجمه شده و با استقبال زیادی روبه روست. سؤالات این پرسشنامه را هر فردی با داشتن حداقل سواد - در حد تحصیلات بالاتر از دوره تحصیلات مقدماتی (۱۱ سال و بالاتر) - می تواند پاسخ دهد (مک کری و کاستا، ۲۰۰۸). در مطالعات خارجی ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه بین ۰/۶۸ برای عامل توافق پذیری تا ۰/۸۶ برای روان آزرده گی گرایبی و ضرایب بازآزمایی بین ۰/۸۶ تا ۰/۹۰ گزارش شده است (رابینز، فرالی، رابرتز و ترزینوسکی، ۲۰۰۱). در ایران، این پرسشنامه در مطالعات بسیاری بروی نوجوانان مورد استفاده قرار گرفته است؛ برای مثال، منصورى نژاد، بهروزی و شهنی ییلاق (۱۳۹۴) در مطالعه ای بروی دانش آموزان دبیرستانی، آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس های برون گرایبی، روان آزرده گی گرایبی، تجربه پذیری، توافق پذیری، با وجدان بودن و نیز کل مقیاس را به ترتیب برابر با ۰/۵۱، ۰/۶۵، ۰/۵۹، ۰/۶۰، ۰/۵۵ و ۰/۶۷ گزارش دادند. همچنین در مطالعه دیگری برای بررسی درستی این پرسشنامه از تحلیل عاملی به روش مؤلفه های اصلی استفاده شد که نتایج حاکی از استقلال ۵ عامل شخصیت بود (خرمائی و فرمائی، ۱۳۹۳). ضریب آلفای کرونباخ این آزمون در پژوهش حاضر برای خرده مقیاس های مشکلات رفتاری درون سازی شده، برون سازی شده و کل پرسشنامه به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۷۸ و ۰/۷۸ به دست آمد.

پرسشنامه طرح واره یونگ: این پرسشنامه شامل ۷۵ آیتم است که توسط یونگ در سال ۱۹۹۸ برای سنجش ۱۵ طرح واره اولیه ساخته شده است. هر آیتم پرسشنامه بروی مقیاس

¹ Robins, Fraley, Roberts & Trzesniewski

² Young schema questionnaire

لیکرت ۶ درجه‌ای از کاملاً نادرست تا کاملاً درست (به کاملاً غلط نمره ۱، به تقریباً غلط نمره ۲، به کمی درست نمره ۳، بیشتر درست تا غلط نمره ۴، تقریباً درست نمره ۵، کاملاً درست نمره ۶ تعلق می‌گیرد) نمره‌گذاری می‌شود. کسب نمرات بالاتر از ۲۵ در هر خرده‌مقیاس حاکی از طرح‌واره ناسازگار است (یانگ و براون^۱، ۲۰۰۵). پرسشنامه طرح‌واره یونگ به کرات بروی گروه‌های بزرگ‌سالان، دانشجویان و یا دانش‌آموزان با دامنه سنی بین ۱۳ و بالاتر مورد استفاده قرار گرفته است. این پرسشنامه در مطالعات خارجی بسیاری مورد سنجش قرار گرفته و ضریب آلفای کرونباخ در جمعیت‌های غیربالینی برای خرده‌مقیاس‌ها بین ۰/۵۰ تا ۰/۸۲ به دست آمده است. درستی پرسشنامه نیز به صورت مطلوب گزارش شده است (اوی و بارانوف^۲، ۲۰۰۷). در ایران و در دو مطالعه بروی دانش‌آموزان دبیرستانی، همسانی درونی ابزار ۰/۹۴ (شعبانی، ۱۳۹۶) و ۰/۷۹ (عرب پور محمد آباد، ۱۳۹۸) گزارش شد. در مطالعه دیگری بروی دانشجویان (آهی، محمد فر و بشارت، ۱۳۸۶)، ضرایب بازآزمایی برای خرده‌مقیاس‌های طرح‌واره یونگ بین ۰/۶۵ تا ۰/۸۵ گزارش شد. همچنین آلفای کرونباخ حدود ۰/۹۷ به دست آمد و درستی سازه پرسشنامه نیز با استفاده از تحلیل همبستگی در سطح یک صدم معنی‌دار بود که نشان از درستی سازه بالایی آن دارد. ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه در پژوهش حاضر برای کل پرسشنامه ۰/۸۱ به دست آمد.

یافته‌ها

بر اساس جدول شماره ۱ از بین ۱۵ طرح‌واره اولیه تنها ۵ مورد از آن‌ها به علت دارا بودن نمره ۲۵ و بالاتر وارد تحلیل شده‌اند. شرکت‌کنندگان در میان طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، بالاترین نمره و پایین‌ترین نمره را به ترتیب در خودگردانی و عملکرد مختل و محدودیت مختل کسب کرده‌اند

¹ Young & Brown

² Oei & Baranoff

و بر همین اساس بالاترین و پایین‌ترین نمرات در ویژگی‌های شخصیتی به ترتیب مربوط به ویژگی‌های توافقی‌پذیری و تجربه‌پذیری است.

جدول ۱. میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
مشکلات رفتاری درون‌سازی	۳۶۰	۲۵/۸۶	۹/۸۷
مشکلات رفتاری برون‌سازی	۳۶۰	۲۸/۸۴	۱۰/۵۷
بریدگی و طرد	۳۶۰	۲۸/۷۷	۸/۵۸
خودگردانی و عملکرد مختل	۳۶۰	۳۳/۸۴	۷/۵۳
محدودیت‌های مختل	۳۶۰	۲۷/۹۵	۸/۲۷
دیگر-جهت‌مندی	۳۶۰	۳۲/۸۴	۷/۷۴
گوش‌به‌زنگی و بازداری	۳۶۰	۲۸/۴۸	۸/۴۷
روان‌آزردگی‌گرایی	۳۶۰	۲۶/۳۷	۷/۱۲
برون‌گرایی	۳۶۰	۲۵/۸۳	۵/۶۳
توافقی‌پذیری	۳۶۰	۲۷/۳۶	۵/۶۳
با وجدان بودن	۳۶۰	۲۵/۲۵	۶/۸۳
تجربه‌پذیری	۳۶۰	۲۵/۸۵	۵/۸۳

بر اساس نتایج جدول شماره ۲، بین طرح‌واره‌های ناسازگار و مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده دانش‌آموزان، همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین یافته‌ها در بخش عامل‌های شخصیتی نشان داد، عامل روان‌آزردگی‌گرایی به صورت مستقیم و عامل‌های برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، خوشایندی و وظیفه‌شناسی به صورت معکوس با مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده رابطه معنی‌داری دارند.

جدول ۲. نتایج ضرایب همبستگی هر یک از خرده‌مقیاس‌های شخصیتی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده دانش‌آموزان

مشکلات رفتاری برون سازی	مشکلات رفتاری درون سازی	تعداد	متغیر
**۰/۳۳۶	**۰/۲۷۷	۳۶۰	بریدگی و طرد
**۰/۱۹۹	**۰/۱۹۰	۳۶۰	خودگردانی و عملکرد مختل
**۰/۱۴۷	**۰/۱۴۶	۳۶۰	محدودیت‌های مختل
**۰/۱۴۱	**۰/۱۱۵	۳۶۰	دیگر - جهت مندی
**۰/۲۶۲	**۰/۲۴۳	۳۶۰	گوش‌به‌زنگی و بازداری
**۰/۳۱۵	**۰/۳۰۴	۳۶۰	روان‌آزردگی گرای
**۰/۲۰۰	**۰/۲۲۶	۳۶۰	برون‌گرایی
**۰/۳۰۶	**۰/۲۴۴	۳۶۰	توافق پذیری
**۰/۲۲۸	**۰/۴۰۵	۳۶۰	با وجدان بودن
**۰/۲۳۸	**۰/۲۲۱	۳۶۰	تجربه پذیری

** = $p < 0.01$ و * = $p < 0.05$

جدول شماره ۳ خلاصه تحلیل رگرسیون پیش‌بینی مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده از طریق متغیرهای طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی را نشان می‌دهد. با در نظر گرفتن اینکه R^2 ، درصد واریانس مشترک متغیرهای پیش‌بین در پیش‌بینی مشکلات رفتاری است؛ نتایج جدول حاکی از آن است که به ترتیب ۱۲ و ۲۶ درصد از واریانس مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و ۱۵ و ۲۰ درصد واریانس مشکلات رفتاری برون‌سازی شده ناشی از طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی در دانش‌آموزان است. با توجه به اینکه F محاسبه شده در سطح کمتر از 0.01 معنادار است، لذا مدل رگرسیون خطی معنادار بوده و می‌توان گفت هر یک از متغیرهای پیش‌بین قادر به پیش‌بینی متغیر ملاک هستند.

جدول ۳. خلاصه رگرسیون پیش‌بینی مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده از طریق

طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی

متغیر	طبقه‌ها	الگوها	مجموع	Df	میانگین	F	Sig	R	R2
			مجذورات		مجذورات				

۰/۱۱۹	۰/۳۴۶	۰/۰۰۰۱	۹/۴۵۰	۸۵۰/۵۳۶	۵	۴۱۴۸/۱۹۲	رگرسیون	مشکلات	طرح‌واره‌های
-	-	-	-	۸۸/۹۷۱	۳۵۴	۳۰۴۶۰/۵۴۰	باقی‌مانده	رفتاری	ناسازگار
-	-	-	-	-	۳۵۹	۳۴۷۰۸/۷۵۳	کل	درون	اولیه
-	-	-	-	-	-	-	-	ساز	سازی
۰/۱۵۲	۰/۳۸۸	۰/۰۰۰	۱۲/۵۸۸	۱۱۵۸/۶۲۰	۵	۶۱۹۷/۵۴۰	رگرسیون	مشکلات	
-	-	-	-	۹۹/۱۰۲	۳۵۴	۳۴۱۲۴/۷۷۲	باقی‌مانده	رفتاری	
-	-	-	-	-	۳۵۹	۴۰۴۳۳/۳۲۱	کل	برون	
-	-	-	-	-	-	-	-	ساز	سازی
۰/۲۶۲	۰/۵۰۲	۰/۰۰۰	۲۵/۳۸۲	۱۷۸۵/۱۹۸	۵	۹۳۲۴/۸۹۶	رگرسیون	مشکلات	ویژگی‌های
-	-	-	-	۷۳/۲۳۶	۳۵۴	۲۵۲۸۲/۸۷۷	باقی‌مانده	رفتاری	شخصیتی
-	-	-	-	-	۳۵۹	۳۴۷۰۶/۷۶۳	کل	درون	
-	-	-	-	-	-	-	-	ساز	سازی
۰/۲۰۷	۰/۴۵۵	۰/۰۰۰	۱۸/۵۹۳	۱۶۲۳/۸۴۹	۵	۸۵۱۹/۱۹۰	رگرسیون	مشکلات	
-	-	-	-	۹۱/۶۹۴	۳۵۴	۴۱۴۸/۱۹۲	باقی‌مانده	رفتاری	
-	-	-	-	-	۳۵۹	۴۰۴۳۳/۳۳۰	کل	برون	
-	-	-	-	-	-	-	-	ساز	سازی

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۴، نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که طرح‌واره بریدگی و طرد با بالاترین ضریب بتا و در سطح $p < ۰/۰۱$ قادر به پیش‌بینی مشکلات رفتاری درون‌سازی شده (ضریب بتای ۰/۲۴۳) و برون‌سازی شده (ضریب بتای ۰/۱۸۶) در دانش‌آموزان است.

همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد هر یک از صفات شخصیتی روان‌آزردگی‌گرایی و با وجدان بودن با بالاترین ضرایب بتا (۰/۳۲۲- و ۰/۱۵۳) و ویژگی‌های روان‌آزردگی‌گرایی و توافق‌پذیری با بالاترین ضرایب بتا (۰/۲۰۶ و -۰/۲۲۳-) به ترتیب از توان لازم برای پیش‌بینی مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و مشکلات رفتاری برون‌سازی شده در سطح $p < 0/01$ برخوردار هستند.

جدول ۴. ضرایب رگرسیون در پیش‌بینی مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده از طریق

طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی

مشکلات رفتاری برون‌سازی شده					مشکلات رفتاری درون‌سازی شده					متغیرهای پیش‌بین
P	T	Beta	خطای استاندارد	B	P	T	Beta	خطای استاندارد	B	
۰/۰۰۰	۴/۳۳۲	۰/۲۴۳	۰/۰۹۱	۰/۳۵۱	۰/۰۰۱	۰۳/۱۱۴	۰/۱۸۶	۰/۰۷۷	۰/۰۲۷	بردیدگی و طرد
۰/۰۱۰	۲/۵۹۰	۰/۱۲۶	۰/۰۷۹	۰/۱۸۹	۰/۰۱۱	۰۲/۵۷۵	۰/۱۲۹	۰/۰۶۸	۰/۱۷۶	خودگردانی و عملکردمختل
۰/۱۹۸	۰/۲۹۳	۰/۰۶۹	۰/۰۸۰	۰/۱۰۴	۰/۱۳۵	۱/۶۰۵	۰/۰۸۳	۰/۰۷۷	۰/۱۱۵	محدودیت‌های مختل
۰/۱۷۷	۱/۳۵۰	۰/۰۶۷	۰/۰۶۴	۰/۰۸۶	۰/۳۶۱	۰/۹۸۷	۰/۰۴۷	۰/۰۶۳	۰/۰۵۴	دیگرجهت‌مندی
۰/۰۴۵	۲/۰۰۹	۰/۱۱۳	۰/۰۸۳	۰/۱۶۶	۰/۰۴۳	۲/۰۵۹	۰/۱۱۶	۰/۰۸۷	۰/۱۵۴	گوشبزیگی و بازداری
۰/۰۰۰	۰/۰۱۸	۰/۲۰۶	۰/۰۸۲	۰/۳۱۶	۰/۰۰۱	۳/۱۱۴	۰/۱۵۳	۰/۰۷۲	۰/۲۲۶	روان‌آزردگی‌گرایی
۰/۰۳۳	-۲/۱۳۶	-۰/۱۰۵	۰/۰۹۴	-۰/۱۹۷	۰/۰۰۶	-۲/۷۵۴	-۰/۱۲۸	۰/۰۸۸	-۰/۲۲۷	برون‌گردی
۰/۰۰۰	-۴/۳۵۹	-۰/۲۲۳	۰/۰۹۰	-۰/۴۱۲	۰/۰۰۴	-۲/۸۲۱	-۰/۱۳۵	۰/۰۸۳	-۰/۲۳۶	توافق‌پذیری
۰/۰۱۱	-۲/۴۸	-۰/۱۳۳	۰/۰۷۹	-۰/۱۹۵	۰/۰۰۰	-۶/۶۵۷	-۰/۳۲۲	۰/۰۷۱	-۰/۴۶۶	با وجدان بودن
۰/۰۲۱	-۲/۲۷۵	-۰/۱۱۵	۰/۰۹۸	-۰/۲۲۲	۰/۰۲۱	-۲/۴۶۶	-۰/۱۲۹	۰/۰۸۴	-۰/۲۲۷	تجربه‌پذیری

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر تعیین توان پیش‌بینی مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده توسط طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی در دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه بود. بعد از تجزیه و تحلیل داده‌ها، یافته‌ها نشان داد که تمام مؤلفه‌های طرح‌واره‌های

ناسازگار اولیه به صورت معنی‌دار و مثبت مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده را پیش‌بینی می‌نمایند. همچنین از میان ویژگی‌های شخصیتی، عامل روان‌آزردگی‌گرایی، مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده را به صورت مثبت و سایر ویژگی‌های شخصیتی (برون‌گرایی، تجربه‌پذیری، توافق‌پذیری و با وجدان بودن) به صورت منفی و معنی‌دار پیش‌بینی می‌نمایند.

در رابطه با بخش یافته‌های مربوط به طرح‌واره‌های ناسازگار، یافته‌های پژوهش حاضر با نتایج تعدادی از مطالعات (ون و یک-هربرک و همکاران، ۲۰۱۸؛ کامارا و کالوت، ۲۰۱۰؛ کالوت و همکاران، ۲۰۱۳) در این زمینه همسو است. نتایج تحلیل رگرسیون در پژوهش حاضر نشان داد که طرح‌واره ناسازگار بریدگی و طرد، در پیش‌بینی مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده در دانش‌آموزان، بیشترین ضریب بتا را به خود اختصاص داده که حاکی از قدرت پیش‌بینی بالای این طرح‌واره ناسازگار است. همسو یا این یافته‌ها، شواهد موجود نشان می‌دهند که طرح‌واره ناسازگار بریدگی و طرد نسبت به سایر طرح‌واره‌های ناسازگار در پیش‌بینی مشکلات روان‌شناختی بیشترین تأثیر را دارد (فرخ‌نیا و سلیمانی، ۱۳۹۳؛ اورو و همکاران، ۲۰۱۴). این طرح‌واره ناسازگار شامل انتظارات برآورده نشده فرد برای امنیت، پذیرش و احترام است. اورو و همکاران (۲۰۱۴) در مطالعه خود بروی ۱۱۷۰ دانش‌آموز دبیرستانی نشان دادند که طرح‌واره ناسازگار بریدگی و طرد به صورت مستقیم علائم افسردگی و اضطراب را پیش‌بینی می‌نماید. همچنین در یک مطالعه دیگر بروی ۴۰۰ دانش‌آموز ایرانی، طرح‌واره ناسازگار بریدگی و طرد بیشترین واریانس سلامت روانی را به صورت منفی در آزمودنی‌ها تبیین نمود (فرخ‌نیا و سلیمانی، ۱۳۹۳).

به نظر می‌رسد طرح‌واره ناسازگار بریدگی و طرد با مشکلات و کشاکش‌های دل‌بستگی مربوط به سال‌های اولیه زندگی مرتبط بوده و از همین رو سبب برانگیختگی احساساتی همچون شرم، بی‌اعتمادی، محرومیت، ترک و انزوا/بیگانگی می‌گردد. این افراد نمی‌توانند دل‌بستگی‌های ایمن و رضایت‌بخشی با دیگران برقرار کنند. این احساسات منفی به واسطه ایجاد افکار ناکارآمد

و ایجاد تداخل در فرایند پردازش اطلاعات و روابط اجتماعی منجر به بروز مشکلات رفتاری و هیجانی می‌گردند (ون ویک-هربرک و همکاران، ۲۰۱۸).

در تبیین کلی نقش طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در پیش‌بینی مشکلات رفتاری می‌توان بیان نمود که افراد با طرح‌واره‌های ناسازگار از راهبردهای کنار آمدن ناکارآمد در زندگی استفاده می‌کنند. این طرح‌واره‌ها سبب سوگیری در تعبیر و تفسیر رویدادها می‌شوند و این سو برداشت‌ها به نوبه‌ی خود در روابط بین فردی به صورت نبود تفاهم، تحریف در بازخوردها، انتظارات غیر-منطقی نمایان می‌شوند و به گونه‌ای متناقض و اجتناب‌ناپذیر زندگی نوجوانان را به شرایط تنش‌گر دوران کودکی می‌کشاند که غالباً برای آنان زیان‌بخش است و سبب ایجاد مشکلات بسیار می‌گردند (ایلانو و همکاران، ۱۳۹۹). به علاوه راهبردهای کنار آمدن ناکارآمد، به عنوان یکی از مکانیسم‌های تبیین‌کننده ایجاد مشکلات رفتاری در نوجوانان، بر اساس نتایج تعدادی از مطالعات (اورو و همکاران، ۲۰۱۴) مشخص شده است طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، از طریق فرایندهایی همچون نشخوار ذهنی و افکار خودکار منفی، سبب افزایش تعدادی از مشکلات همچون افسردگی و اضطراب اجتماعی در نوجوانان می‌شوند. به عنوان مثال، بر اساس طرح‌واره دیگر-جهت‌مندی نوجوانان نیاز افراطی به مورد تأیید واقع شدن توسط همسالان و به تبع آن ترس از طرد یا عدم پذیرش دارند. از همین رو نوجوانانی که انگیزه بالایی برای ایجاد تأثیر خوب بر دیگران و جلوگیری از طرد شدن دارند، درباره اتفاقاتی که برایشان می‌افتد و یا احساساتی که درگیر آن می‌شوند، ملام به نشخوار ذهنی پرداخته و در معرض تجربه افسردگی و اضطراب اجتماعی قرار می‌گیرند. ضمن اینکه طرح‌واره‌های ناسازگار با هدایت پردازش شناختی نوجوانان، سبب ادامه‌دار شدن مشکلات رفتاری در آنان می‌شوند؛ بدین معنی که نوجوان تنها بر روی عناصری در روابط متمرکز می‌شود که تأیید کننده طرح‌واره مورد نظر هستند و سایر اطلاعات مغایر را به حداقل رسانده یا انکار می‌کنند (کالوت و همکاران، ۲۰۱۳).

همچنین یافته‌های مطالعه حاضر در رابطه با بحث پیش‌بینی مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده توسط ویژگی‌های شخصیتی، با مطالعات بسیاری در این زمینه همسو است

(فرخ نیا و سلیمانی، ۱۳۹۳؛ مشکانی و محمدی، ۱۳۹۵؛ آرتورس و تان، ۲۰۱۷؛ وانگ، هو و وانگ، ۲۰۱۸). نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد از بین ویژگی‌های شخصیتی، ویژگی‌های روان-آزردگی گرابی، با وجدان بودن و توافق‌پذیری در مقایسه با سایر ویژگی‌ها از بالاترین ضریب بتا در پیش‌بینی مشکلات رفتاری برون‌سازی شده و درون‌سازی شده برخوردار بودند. مشابه نتایج پژوهش حاضر در تعدادی دیگر از مطالعات نیز گزارش شده است. ترابی گلسفیدی، نویدی مقدم و منیرپور (۱۳۹۸) در پژوهش خود بروی ۲۰۰ پرستار نشان دادند که ویژگی‌های روان-آزردگی گرابی و با وجدان بودن (مسئولیت‌پذیری) قادر به تبیین واریانس تاب‌آوری در پرستاران هستند. همچنین بر اساس یافته‌های دو مطالعه خارجی (وانگ، هو و وانگ، ۲۰۱۸؛ ژانگ و همکاران، ۲۰۱۸) بروی نوجوانان دبیرستانی چینی، کسب نمره بالا در روان‌آزردگی گرابی و کسب نمره پایین در با وجدان بودن با افزایش در علائم افسردگی و مشکلات رفتاری در دانش-آموزان مرتبط بود. همچنین در یک مطالعه اختصاصی بروی ویژگی‌های توافق‌پذیری در گروه‌های سنی کودکان و نوجوانان و بزرگ‌سالان در کره جنوبی (لارسن، پالکینن و آدام، ۲۰۰۲)، مشخص شد کسب نمره بالا در این ویژگی در تمام گروه‌های سنی، با عملکرد روزانه بهتر و مشکلات رفتاری و هیجانی کمتری مرتبط است.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که ویژگی اصلی روان‌آزردگی گرابی، به عنوان یکی از ابعاد قدرتمند در پیش‌بینی مشکلات رفتاری در نوجوانان، داشتن تجارب و هیجان‌ناخوشایند و منفی است. این ویژگی شخصیتی بیانگر گرایش عمومی فرد برای تجربه احساسات و هیجانی منفی همچون افسردگی، کم‌رویی، آسیب‌پذیری، پرخاشگری، بی‌ثباتی هیجانی و حساسیت و زودرنجی است (تیمم، ۲۰۱۰). همچنین روان‌آزردگی گرابی بالا با ضعف در انطباق، سبک کنار آمدن هیجان‌مدار و تنیدگی بالا همراه است که می‌تواند شخص را در برابر مشکلات جسمانی و روانی آسیب‌پذیر سازد. در نتیجه این نوجوانان عموماً هیجان‌ناشان را به صورت نامناسب بروز می‌دهند، برانگیخته‌ترند و تحمل ناامیدی پایینی دارند (مک کری و کاستا، ۲۰۰۸). لذا وجود این

¹ Laursen, Pulkkinen, & Adams

عامل می‌تواند باعث بروز مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده در نوجوانان گردد.

یکی از مدل‌های نظری که برای تبیین نقش ویژگی‌های شخصیتی در ایجاد مشکلات رفتاری به‌ویژه در کودکان و نوجوانان به کار می‌رود مدل آسیب‌پذیری^۱ است که چهار مکانیسم را در ایجاد مشکلات رفتاری مؤثر می‌داند (تاکت^۲، ۲۰۰۶). بر اساس مکانیسم فرایندهای یادگیری^۳، ویژگی‌های شخصیتی ناسازگارانه (برای مثال، روان‌آزردگی‌گرایی) در نوجوانان، سبب تداخل در یادگیری و آموزش آن‌ها شده و در نتیجه در کسب مهارت‌های اساسی زندگی با مشکلاتی روبه‌رو خواهند شد. مکانیسم تفسیرهای محیطی^۴ ممکن است به این صورت که نوجوانان پرخاشگر نیات و اهداف دیگران را سوءتعبیر کرده و دچار مشکلات بین‌فردی گردند، مشاهده شود. در این مکانیسم، نوجوانان خود را در ارتباط با دیگران ارزیابی کرده و اقدام می‌کنند. گزینش محیط^۵ در انتخاب موقعیت‌هایی که می‌تواند رفتارهای خاصی را تقویت نماید، اثرگذار است. بر اساس این مکانیسم، نوجوانانی که خودکنترلی ضعیفی دارند، به احتمال زیاد با همسالان بزهکار خود ارتباط برقرار کرده و به نوبه‌ی خود، رفتار ضداجتماعی در آن‌ها تقویت می‌شود. نهایتاً، بر اساس مکانیسم دست‌کاری محیط^۶، شخصیت نوجوان محیط را تغییر داده و شکل می‌دهد. برای مثال نوجوانان مخالف و نافرمان نه تنها چالش و درگیری بین‌فردی بیشتری را در محیط خود تجربه می‌کند بلکه سعی دارند با استراتژی‌های مخرب نیز تعارضات و چالش‌های خود را حل و فصل نمایند (تاکت^۷، ۲۰۰۶).

¹ vulnerability model

² Tackett

³ learning processes

⁴ environmental construal

⁵ environmental selection

⁶ environmental manipulation

⁷ Tackett

یکی دیگر از تبیین‌های احتمالی در این موضوع، اشاره به رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و شخصیت در کودکان و نوجوانان دارد؛ یانگ (یانگ و براون، ۲۰۰۵) معتقد بود خلق‌وخو و ویژگی‌های شخصیتی ناسازگارانه سبب می‌شود کودکان بیشتر در معرض چالش‌های تربیتی منفی با والدین قرار گرفته و این سبب شکل‌گیری طرح‌واره‌های ناسازگارانه، به عنوان وضعیت نشانگر برآورده نشدن نیازهای اصلی کودک (امنیت، ثبات و ...)، می‌گردد. زمانی که یک طرح‌واره شکل می‌گیرد، فرد ممکن است در پاسخ به استرس و فشارهای محیطی با یک سبک مقابله ناسازگار (به عنوان مثال، اجتناب، انفعال، پرخاشگری) پاسخ دهد. این طرح‌واره‌ها، معمولاً خارج از آگاهی عمل کرده و از نظر روان‌شناختی بعدها نوجوان را در معرض ابتلا به افسردگی، اضطراب، روابط ناکارآمد و اختلال‌های روان‌تنی قرار می‌دهند (تیمم، ۲۰۱۰). بر همین اساس، در یک مطالعه، به روشنی رابطه قدرتمند ویژگی‌های شخصیتی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، مشابه پژوهش حاضر، در پیش رفتارهای پرخطر نوجوانان نشان داده شد (ولی‌خانی و همکاران، ۲۰۱۷).

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان نتیجه گرفت که ویژگی‌های شخصیتی و نیز طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه توان لازم برای پیش‌بینی مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده در دانش‌آموزان را دارند. در این میان هر یک از ویژگی‌های روان‌آزردگی‌گرایی، با وجدان بودن و توافق‌پذیری و نیز طرح‌واره ناسازگار بریدگی و طردنسبت به سایر ویژگی‌ها و طرح‌واره‌های دیگر به میزان بیشتری واریانس مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده را تبیین نمودند. این یافته‌ها توجه به ویژگی‌ها و عوامل روان‌شناختی و فردی در کنار عوامل اجتماعی و خانوادگی را در بحث پیشگیری، کاهش و درمان مشکلات رفتاری در دانش‌آموزان مورد تأکید قرار می‌دهد. مشاوران و درمانگران بالینی می‌توانند در کنار توجه به سایر عوامل اثرگذار، در برنامه‌ها و راهکارهای درمانی خود با تمرکز بر کاهش و اصلاح اثرات ویژگی‌های شخصیتی به‌ویژه ویژگی روان‌آزردگی‌گرایی و نیز طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه به عنوان اهداف

درمانی در جهت کاهش مشکلات رفتاری درون‌سازی شده و برون‌سازی شده دانش‌آموزان اقدام نمایند. از جمله مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش حاضر انجام پژوهش تنها بروی دانش‌آموزان پسر و محدود به شهر بوکان بود که لازم است در تحقیقات و اقدامات آینده جهت افزایش دانش در این حوزه و قابلیت تعمیم‌پذیری بیشتر یافته‌ها، تمرکز بروی هر دو جنس گسترش یافته و پژوهش‌هایی از این دست در سایر جوامع انجام پذیرد. محدودیت دیگر، همانند اغلب مطالعات، مربوط به روش اندازه‌گیری (خود گزارشی) است که می‌تواند همبستگی‌های به دست آمده را آلوده کرده و تحت تأثیر قرار دهد. اگرچه در این پژوهش سعی شد تا حد امکان به کمک گفتگوی فردی و پاسخ به سؤالات دانش‌آموزان از اثرات این نوع سوگیری کاسته شود اما این مسئله به‌طور کامل در کنترل پژوهشگران قرار نداشت.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارد.

سپاسگزاری

نویسندگان مقاله بر خود لازم می‌دانند از تمامی دانش‌آموزان، مدیران و معلمان مدارس و نیز سایر افرادی که به انجام و اتمام این پژوهش یاری نمودند، تشکر و قدردانی داشته باشند.

منابع

- آهی، قاسم؛ محمدی‌فر، محمدعلی و بشارت، محمدعلی (۱۳۸۶). پایایی و اعتبار فرم کوتاه پرسشنامه طرح‌واره‌های یانگ. *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۷۶(۳۷)، ۵-۲۰.
- ایلانلو، حسین؛ احمدی، صدیقه؛ فراهانی، نسترن؛ حسنی، محمدباقر و رضایی، منوچهر (۱۳۹۹). پیش‌بینی رضایت از زندگی بر اساس طرح‌واره‌های ناسازگاری اولیه و سبک زندگی در پرستاران. *فصلنامه علمی پژوهشی علوم روان‌شناختی*، ۱۹(۸۸)، ۴۳۱-۴۳۷.
- ترابی گلسفیدی، معصومه؛ نویدی مقدم، مسعود و منیرپور، نادر (۱۳۹۸). رابطه طرح‌واره‌های سازش‌نیافته اولیه و الگوی پنج‌عاملی شخصیت با میزان تاب‌آوری در پرستاران. *فصلنامه علمی پژوهشی علوم*

روان‌شناختی، ۱۸ (۷۵)، ۳۶۲-۳۵۵

خرمائی، فرهاد و فرمانی، اعظم (۱۳۹۳). بررسی شاخص‌های روان‌سنجی فرم کوتاه پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت. فصلنامه علمی - پژوهشی روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۴(۱۶)، ۲۹-۳۹.

دمهری، فرنگیس؛ موللی، گیتا و احمدی، وحید (۱۳۹۴). بررسی همبستگی بین طرح‌واره ناکارآمد اولیه، خود‌پنداره و مشکلات رفتاری نوجوانان نابینا و نوجوانان ناشنوا شهر یزد. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی ایلام، ۲۳ (۴)، ۱۹۱-۲۰۱.

ساطوزبان، سید عباس؛ هراتیان، عباسعلی؛ طهماسیان، کارینه و احمدی، محمدرضا. (۱۳۹۴). مشکلات درونی‌سازی شده و برونی‌سازی شده در کودکان: ترتیب تولد و فاصله سنی. مجله روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی، ۱۲(۴۶)، ۱۸۷-۱۷۳.

سلامت، محمدکاظم؛ حجازی، مسعود؛ مروتی، ذکر اله و ایزدپناه، سیروس (۱۳۹۸). پیش‌بینی مشکلات رفتاری کودکان بر اساس شیوه‌های والدگری مادران: نقش میانجی سازش یافتگی کودک. فصلنامه سلامت روان کودک، ۶ (۳)، ۲۶۹-۲۸۰. doi: 10.29252/jcmh.6.3.23

شعبانی، جعفر (۱۳۹۶). پیش‌بینی اضطراب امتحان بر اساس طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در دانش‌آموزان متوسطه دوم شهر گرگان. مجله روانشناسی و روان‌پزشکی شناخت، ۴ (۲)، ۴۷-۵۷.

صالحی، جواد و انتصار فومنی، غلامحسین (۱۳۹۱). شیوع اختلال‌های رفتاری در نوجوانان دبیرستانی استان زنجان (۸۹-۱۳۸۸). مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی قزوین، ۱۶ (۳)، ۵۳-۵۹.

عباسی، محمد و بیرانوند، کبری (۱۳۹۸). ویژگی‌های شخصیتی (برون‌گرایی و روان‌رنجورخویی) به عنوان تعدیل‌کننده‌های رابطه بین استیگما و کمک‌طلبی روان‌شناختی دانشجویان. مجله روانشناسی بالینی و شخصیت، ۱۷ (۱)، ۷۹-۸۸. doi: 10.22070/cpap.2020.2886

عرب پور محمدآباد، اسماعیل (۱۳۹۸). بررسی نقش طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه بر نگرش به زندگی در دانش‌آموزان، مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، ۴ (۳۵)، ۵۶-۷۳.

فرخ‌نیا، الناز و سلیمانی، مهران (۱۳۹۳). نقش ویژگی‌های شخصیتی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در پیش‌بینی سلامت روان دانش‌آموزان (دختر و پسر). مجله مطالعات ناتوانی، ۴ (۴)، ۳۳-۴۲. doi: 20.1001.1.23222840.1393.4.4.4.9

کاکابرابی، کیوان و مرادی، علیرضا (۱۳۹۶). تأثیر آموزش برنامه حل مسئله محور بر مشکلات رفتاری دانش‌آموزان. روانشناسی افراد استثنایی، ۷(۲۵)، ۱۷۵-۲۰۲. doi: 10.22054/jpe.2017.7724

کاوه، منیژه و تابع بردبار، فریبا (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین رفتار خوردن آشفته با طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه

- و اضطراب در دختران نوجوان. روانشناسی افراد استثنایی, ۷(۲۷), ۱۶۱-۱۸۳. doi: 10.22054/jpe.2018.23683.1598
- محمدی، مسعود؛ ویسی رایگانی، علی اکبر؛ جلالی، رستم؛ قبادی، اکرم و عباسی، پروین (۱۳۹۷). شیوع اختلال‌های رفتاری در کودکان ایران. *مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران*، ۲۸ (۱۶۹)، ۱۸۱-۱۹۱.
- مشکانی، محمد و ملک محمدی، حسین (۱۳۹۵). ویژگی‌های شخصیتی و نظام‌های بازداری و فعال‌ساز رفتاری در دانش‌آموزان مبتلا به اختلال رفتار هنجاری و نارسایی توجه - بیش‌فعالی، *فصلنامه سلامت روان کودک*، ۳(۳)، ۱۳-۲۹
- منصوری نژاد، راضیه؛ بهروزی، ناصر و شهنی بیلاق، منیجه (۱۳۹۴). رابطه ویژگی‌های شخصیت با کیفیت ارتباط معلم- دانش‌آموز در دانش‌آموزان دبیرستانی. *فصلنامه پژوهش‌های کاربردی در روان‌شناسی تربیتی*، ۲(۲)، ۸۹-۸۰.
- مینایی، اصغر (۱۳۸۶). بررسی ساختار عاملی سؤالات سندرمی سیاهه رفتاری کودک (CBCL) با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۳(۷)، ۹۳-۱۱۶. doi: 10.22054/jep.2007.6005
- یونس‌سی سینیکی، ملیحه و دولت‌شاهی، بهروز (۱۳۹۸). پیش‌بینی مشکلات رفتاری کودکان بر مبنای سبک‌های والدگری، ابرازگری هیجان، کنترل هیجان و دوسوگرایی در ابراز هیجان مادران. *روان‌شناسی کاربردی*، ۱(۱۳)، ۷-۳۱. doi: 10.29252/apsy.13.1.7
- Aloi, Matteo, Verrastro, Valeria, Rania, Marianna, Sacco, Raffaella, Fernández-Aranda, Fernando, Jiménez-Murcia, Susana, . . . Segura-Garcia, Cristina. (2019). The potential role of the early maladaptive schema in behavioral addictions among late adolescents and young adults. *Frontiers in Psychology*, 10, 3022. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.03022>
- Arthurs, S. D., & Tan, J. C. H. (2017). Personality traits, early maladaptive schemas, and severity of nonsuicidal self-injury. *Psi Chi Journal of Psychological Research*, 22(3), 181-192. <https://doi.org/10.24839/2325-7342.JN22.3.181>
- Calvete, Esther, Orue, Izaskun, & Hankin, Benjamin L. (2013). Early maladaptive schemas and social anxiety in adolescents: The mediating role of anxious automatic thoughts. *Journal of anxiety disorders*, 27(3), 278-288. Doi: 10.1016/j.janxdis.2013.02.011.
- Cámara, María, & Calvete, Esther. (2012). Early maladaptive schemas as moderators of the impact of stressful events on anxiety and depression in university students. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 34(1), 58-68. <https://doi.org/10.1007/s10862-011-9261-6>

- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (2008). *The Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R)*. In G. J. Boyle, G. Matthews, & D. H. Saklofske (Eds.), *The SAGE handbook of personality theory and assessment, Vol. 2. Personality measurement and testing* (p. 179–198). Sage Publications, Inc. Doi:<http://dx.doi.org/10.4135/9781849200479.n9>.
- Cui, Yonghua, Li, Fenghua, Leckman, James F, Guo, Lanting, Ke, Xiaoyan, Liu, Jing, . . . Li, Ying. (2020). The prevalence of behavioral and emotional problems among Chinese school children and adolescents aged 6–16: a national survey. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 29(8), 1-9. Doi: [10.1007/s00787-020-01507-6](https://doi.org/10.1007/s00787-020-01507-6).
- Glosser, Richard. (2011). *Examination of the relationship between the child behavior checklist/6-18 and the social responsiveness scale parent forms using individuals with high functioning autism*. (Doctoral Dissertation), Indiana University of Pennsylvania., United States. Retrieved from [http://citeseerx.ist.psu.edu › viewdoc › download](http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download).
- Laursen, Brett, Pulkkinen, Lea, & Adams, Ryan. (2002). The antecedents and correlates of agreeableness in adulthood. *Developmental psychology*, 38(4), 591. Doi: 10.1037//0012-1649.38.4.591.
- Lisi, G., Rossi, R., Ribolsi, M., Di Lorenzo, G., Parisi, C., Siracusano, M., . . . Siracusano, A. (2020). 'Too many BeEPs in our teens!' Behavioral and emotional problems in a large group of Italian adolescents. *Psychol Med*, 8, 1-10. Doi: 10.1017/S0033291720002767.
- Lüdtke, Janine, Weizenegger, Benedict, Rauber, Rachel, Contin, Brigitte, In-Albon, Tina, & Schmid, Marc. (2017). The influence of personality traits and emotional and behavioral problems on repetitive nonsuicidal self-injury in a school sample. *Comprehensive psychiatry*, 74, 214-223. Doi: 10.1016/j.comppsy.2017.02.005.
- Oei, Tian PS, & Baranoff, John. (2007). Young Schema Questionnaire: Review of psychometric and measurement issues. *Australian Journal of Psychology*, 59(2), 78-86. <https://doi.org/10.1080/00049530601148397>
- Orue, Izaskun, Calvete, Esther, & Padilla, Patricia. (2014). Brooding rumination as a mediator in the relation between early maladaptive schemas and symptoms of depression and social anxiety in adolescents. *Journal of adolescence*, 37(8), 1281-1291. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2014.09.004>
- Robins, Richard W, Fraley, R Chris, Roberts, Brent W, & Trzesniewski, Kali H. (2001). A longitudinal study of personality changes in young adulthood. *Journal of personality*, 69(4), 617-640. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.694157>.

- Tackett, J. L. (2006). Evaluating models of the personality–psychopathology relationship in children and adolescents. *Clinical Psychology Review*, 26(5), 584-599. Doi:10.1016/J.CPR.2006.04.003.
- Thimm, Jens C. (2010). Personality and early maladaptive schemas: A five-factor model perspective. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 41(4), 373-380. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2010.03.009>
- Valikhani, A., Aflakseir, A., Hashemi, R., Fathi, M., Momeni, H., & Abbasi, Z. (2017). The relationship between personality characteristics and early maladaptive schema with suicide ideation in Iranian late adolescents. *Practice in Clinical Psychology*, 5(4), 271-280. Doi: 10.29252/nirp.jpcp.5.4.271.
- Van Wijk-Herbrink, Marjolein F, Bernstein, David P, Broers, Nick J, Roelofs, Jeffrey, Rijkeboer, Marleen M, & Arntz, Arnoud. (2018). Internalizing and externalizing behaviors share a common predictor: The effects of early maladaptive schemas are mediated by coping responses and schema modes. *Journal of abnormal child psychology*, 46(5), 907-920. Doi: 10.1007/s10802-017-0386-2.
- Wang, Jiana, Hu, Shu, & Wang, Lie. (2018). Multilevel analysis of personality, family, and classroom influences on emotional and behavioral problems among Chinese adolescent students. *PLoS one*, 13(8), e0201442. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0201442>.
- Weitzman, C., & Wegner, L. (2015). Promoting optimal development: screening for behavioral and emotional problems. *Pediatrics*, 135(2), 384-395. Doi: 10.1542/peds.2014-3716.
- Young, J. E., & Brown, G. (2005). *Young Schema Questionnaire-Short Form; Version 3*. New York: Schema Therapy Institute. <https://doi.org/10.1037/t67023-000>
- Zhang, Minli, Han, Juan, Shi, Junxin, Ding, Huisi, Wang, Kaiqiao, Kang, Chun, & Gong, Jiangling. (2018). Personality traits as possible mediators in the relationship between childhood trauma and depressive symptoms in Chinese adolescents. *Journal of psychiatric research*, 103(5), 150-155. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2018.05.019>.